

GRANICA (1405) *sb f*

granica (1403), **hranica** (1), **chranica** (1); granica : hranica : chranica *LibLeg* (172 : 1 : 1).

Oba a jasne (w tym w pierwszym 8 r. błędne znakowanie).

sg *N* granica (70). ◇ *G* granice (53), granic(e)j (1); -e : -(e)j *LibLeg* (5 : 1). ◇ *D* granicy (8). ◇ *A* granicę (33) [w tym: -e (3), -ą (2), -a (2)], chranicu (1); -ę : -u *LibLeg* (3 : 1). ◇ *I* granicą (25) [w tym: -a (1), -am (1)]. ◇ *L* granicy (93). ◇ *V* granico (1). ◇ *pl N* granice (124). ◇ *G* granic (387), granic (2); granic *ZapKościę*; granic : granic *CzechRozm* (1 : 1). ◇ *D* granicám (6), granicóm (1); -ám : -óm *SarnStat* (1 : 1); ~ -ám (5), -(a)m (1) ◇ *A* granice (356) [w tym w e 2 r. błędne znakowanie]. ◇ *I* granicami (23). ◇ *L* granicach (208); -ach (103), -ách (57), -(a)ch (48); -ach *GroicPorz*, *Mącz* (5), *BielSat* (3), *WierKróc*, *BiałKaz* (2), *BudNT*, *ModrzBaz* (4), *SkarJedn*, *SkarŻyw* (2), *BielRozm* (3), *ZawJeft*, *WujNT* (2), *VoySzl*, *CzahTr*, *KlonFlis*; -ách *MurzNT*, *LubPs* (5), *RejZwierz* (2), *RejZwierc* (4), *BielSjem*, *Phil*, *KochCz*, *KochFrag*, *OrzJan*, *JanNKar*; -ach : -ách *Leop* (6 : 5), *UstPraw* (3 : 1), *BibRadz* (10 : 1), *BielKron* (10 : 12), *BudBib* (1 : 5), *StryjKron* (2 : 2), *GórnRozm* (2 : 1), *SarnStat* (40 : 12). ◇ *V* granice (2). ◇ sg *a. pl A* granicę *a. granice* (11).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Umowna linia, pas rozdzielający dwa obszary; terminus Mymer¹, BartBydę, Calep, Cn; fines Mącz, Calag, Calep, Cn; limes (terrae), meta BartBydę, Mącz, Cn; confinium Calep, Cn [często *pl* w znaczeniu *sg*] (1062) : Mymer¹ 3v; BartBydę 82, 157; RejPs 216v; HistAl K8v; LubPs X5v; Z łtap/ á świadecthwem zápewni lud: by lepak nieprzełthąpił gránic chcąc widzieć Páná/ á zginęło by ich bárzo wiele. *Leop Ex* 19/21, *Ios* 1 arg; *BielKron* 32, 32v; Decumanus limes, Liniya/ álbo Gránicá/ álbo ściáni od wřchodu słóncá ná zachód. *Mącz* 79a, 127d, 194a, 219b, 220d; *Calag* 256a; BOg wieczny/ który wřzyłtkim roskázuie Ziémřkim Tyránóm/ mówić łye gotuie. Pozowie ziemię od wřchodnéy gránice/ Až do słonecznéy poznéy łóznice. *KochPs* 74, 27; Confinium — Granica, przyległóřc. *Calep* 238b; Finitores — Granice řipaiacy, granice widzelaicy. *Calep* 420b; Gnoma — Kamien albo słupik granice dzielacy. *Calep* 459b, 215a, 397b, 420a, 1057a [2 r.].

granica czego (11): *HistAl* M3v; gdyřz on łam dawa wřřlyłtkim řywot [...] y wřzynił z iednego cřłowieká/ wřřlyłtek rođzay ludzki/ áby mieřřkáli po wřřlyłtkiey řiemi/ zámierzáiac połtánowione cřály/ y gránice mieřřkánia ich [terminos habitationis eorum]/ áby řzukáli Bogá *Leop Act* 17/26 [przekłád tego samego tekřtu *Grzegřm* A3, 51]; y wřtáwřř im gránice gory tey w okoł/ ktore ieřli ktory przeřdzye á dotknie řie gory/ vmrže *BielKron* 32, 32; Extremitas, Kray/ Kráwáđř/ bręg. Ora et extremitas regionis, Koniec á gránicá kráryny. *Mącz* 112c; *Grzegřm* A3, 51; *CzechEp* 58. Cf »granice ziemie«.

granica między czym (1): Fines, Gránice ták miedzy połámy yáko y miedzy kráynámi álbo páńřtwy y kroleřtwy. *Mącz* 127d.

W porównaniu (2): który przerzeczony řkarb Zup [...] porządnie rořpráwřł/ y iáko gránicámi iákiemi połtánowřł *SarnStat* 369, 382.

W charakterystycznych połáczeniach: granica długa, mierzona; granica krainy, mieszkania (2); z granic zejřcie; granice dzielacy (2), postawić, przechodzić, przestápić, stworzyć (2), wydzielaicy, záołżyć;

przez granice przejechać, wejść, wstąpić; za granice wypędzać; granicą (granicami) obtoczony, postanowić (2).

Zwroty: »strzec granice« (1): Morze z téy łtrony/ morze y z drugiéy Strzędz będzie iego gránice długiéy *KochPs* 105.

»granicami zagraniczyć« (1): bo y Offiárnikom y káżdemu z ołobná pokoleniu/ ołobne częścié ziemie pewnemi gránicámi zámierzyć y zágraniczyć kazał [*certis terminis circumscribi et definiri mandat*]. *ModrzBaz* 48.

Wyrażenia: »za wtórą gránicą« = *daleko* (1): Ach czemuż brácia náłzy práwie o nas nie dbacie/ Iż zá wtórą gránicą od nas rozno miefzkacie *LubPs* hh.

»granice ziemie, ziemskie« (3 : 1): Tys łtworzył włzvtki granice ziemskie/ thys łtworzył lato y wiołnę. *WróbŻółt* 73/17; *LubPs* dd4; *BibRadz Ps* 73/17; *BiałKaz* E3.

Zestawienia: »granica cardo« = *linia graniczna w postaci drogi, fosy lub między idącej z południa na północ* [*miedza – cardo qui a meridie ad septentrionem porrigitur Cn*] (1): Limes Decumanus, Gránicá Decumańska od wschodu do zachodu słońcá bywa mierzona/ To yełt w dłuźf/ zás Gránicá. Cardo/ od południá ná pułnoćy/ To yełt/ ná przek włszerzą. *Mącz* 194a.

»granica dekumańska« = *linia graniczna w postaci drogi, fosy lub między idącej ze wschodu na zachód* [*miedza – decumanus, qui ab ortu ad occasum porrigitur Cn*] (1): *Mącz* 194a *cf* »granica cardo«.

W przen [z czym] (1) : Tych wyniołte gáłęźie precz fię rościągáią/ Ledwie nie z obłokámi łwą gránicę máią. *WitosłLut* A3v.

Przen (54) :

a) *Bardzo odległe krainy* (29) : Zamiełza łie lud y złęknie łie y ci ktorzy miełzkáią na graniczach ziemie [...]. Na graniczach, łako w Indiey w murzyńskiey ziemi w Hiłpaniey y indzie od znamion. *WróbŻółt* V; *RejPos* 239v [2 r.].

granica czego (25): Y będzie pánował od morzá do morzá: y od rzeki áż do gránic okręgu ziemfkiego. *LatHar* 399. *Cf* »granice łwiata«, »granice ziemie«.

Wyrażenia: »od granic do granic« (1): Co do tych czáłow mocno/ y bez żadney przymowki záchowuie Apołtółki Powłzeczny Kołciół Chriłtułow y Boży: od gránic áż do gránic łwiátá *WujJud* 239v.

»ostateczna (a. ostatnia) granica« [*w tym: ziemie* (5), *łwiata* (1)] [*szyk 6 : 1*] (7): *RejPs* 27v; Do włzytkich krolow Tyrłkich [...]. Y do Dedan/ do Themá/ do Buz y do włzytkich tych ktorzy łą w ołtátecznych gránicách [*universis terminis mundi*] *BibRadz Ier* 25/23; *CzechRozm* 254v; A obróc ku mnie łwięte yłzy łwoie: Z gránice práwie łwiátá ołtátecznéy Do łiebie wzdycha łmutné łerce moię. *KochPs* 87; á to imię Phut wykłada łie po náłzemu Zawiałá/ Bo y Mauritania ielł práwie zawiálá/ y ołtátnią gránicą ziemie przyległey Oceanowi wielkiemu ná zachod Słóncá *StryjKron* 11; *WujNT* 393 [2 r.].

»granica łwiata« (8): I będziecie mi łwiádtzyć nie tylko w Ieruzálem/ ále tełz po włtyłtkim [!] Zydołtwie/ y Sámárij / y ná ołtátek álz do gránic łwiátá. *KrowObr* 45, 19v; wiele ludu náwrocił y kołciółow zálkładał ná Krzełciáńńką wiáre/ iáko Augułtyn s. piłze iż s czárnych iáłne podzyáłł/

náuczáiąc łłowá Bożego áz do gránic łwiátá. *BielKron* 144; *RejPos* 175v; *WujJud* 4, 239v [2 r.]. Cf »ostateczna granica«.

»granica ziemie« = *finis a. termini terrae Vulg; extremum terrae PolAnt* (15): Boć w ręku iego łá wšytki granice ziemie/ y wyłokołci gory łá iego. *WróbŻołt* 94/4; Widziały wšytki granice ziemie zbawiciela boga náłzego. *WróbŻołt* 97/3, 64/9; *LubPs* O6; *Leop* 4.*Esdr* 16/13; Iáko łá Bogowie ktorzy miedzy okolicznemi narody łá/ ták bliłko iáko y opodal od łiebie/ od iedney gránice ziemie áz do drugiej. *BibRadz Deut* 13/7, *Dan* 4/8, *Eccli* 44/22; *BudBib Eccli* 44/22; *ReszPrz* 105; *LatHar* 369. Cf »ostateczna granica«.

b) *Zakres działania lub pojęcia; norma, reguła, prawo; meta Cn [w pl]* (25) : To prawdá/ iż czáfem wykraczáją. Ale im teź łwyecy wyele przez gránice wymuyá/ á w łpráwy y vrzędý ich łye w piráją. *KromRozm III* H6v; *GroicPorz* 12v; Czyłcie to iełt rozumieć kto łie łam rozmierzy/ A rozeznowšy łwoy łtan ná wšzem łobyte wierzy, Azákryłli gránice łwemu przyrodzeniu *RejWiz* 90v; *ModrzBaz* 75v; Ale zołtań zá łwym plotem Krolu: inne łá gránice Krolewłkie/ inne kápláńłkie. *SkarŻyw* 91; *OrzJan* 93; Ták iż teź on Hiłzpan [...] częłte żárty łtroił, żełmy żadnych pewnych opifánych gránic w łwym ięzyku niemieli *JanNKar* D2v.

granice kogo, czego (7): Ráczey łię niechay ten boi/ áby łię mimo gránice słowá Bożego nie tułáł/ áby raz łtráciwšy iednego Bogá/ nie łtrácił y iednego iego Syná *GrzegRóżn* Kv; *WujJud* 40; Lecź niebiełkie przykazánia wšytkim ktorziby łię od požádliwołci łiełefney hámwóc niemołli/ káżá/ áby żony poymowáli/ á w gránicách [*intra limites*] prawdźiwego małżeńłtwá miełzłáli. *ModrzBaz* 54, 7; *CzechEp* *3v. Cf »z granic wykroczyć«.

W charakterystycznych połączeniach: granice kapłańskie, krolewskie, małżeństwa, ojców świętych, opisane, pewne, prawdy, słowa bożego (3), *uczciwości; granice mieć* (2), *zakryłić; w granicach mieć, trzymać, zachować*.

Zwroty: »od granic odstąpić« (1): od iego opinijey/ y od tych gránic/ ktore tá Confelšya záložylá/ łtopá iedną odstąpić nie łmieię *ReszPrz* 70.

»granice przechodzić (a. przejść)« [*w tym: w czym* (1)] (2): Skąd łie znáczy/ że ten mądry mąź wmiáł to dobrze włiebie wważyć/ iáko ięzyk ludzki iełt łzłodliwy/ ktory iák łkoro gránice łwe przeýdzie/ człowieká do wiela niebełbezpiełności teź y nád nádzieię iego przywodzi *Phil* G3; *NiemObr* 10.

»granice przestępować (a. przestąpić)« [*w tym: w czym* (1)] [*szyk zmienny*] (5): *KromRozm I* Ev; *WujJud* 40; áby łnac miłółc abo nienawiłł/ nádzieiá ábo boiáźń/ ábo iákokolwiek inłza namięłnołł/ gránic wczłiwołci nieprzełtápiłá [*ne ... amor vel odium ... fines honesti egrediantur*]. *ModrzBaz* 7; niegodźiło łię niewiełłcie/ ták w wbiorzecł/ iáko teź y w inłzycł wšzelákiç łpráwách / gránic (iáko mowię) przełtępowác [*nec rebus gerendis ... transilire*] *ModrzBaz* 31v; Nápomina Rzýmiáni/ áby od márnołci łwieckich oderwáni cále łię oddáli Pánu Bogu. 3 Nie wynofzáć łię z dárow Bożycł/ áni ich gránic przełtępuiąc. *WujNT Rom* 12 arg.

»z granic [czego] wykroczyć« (2): *BibRadz* II 27c marg; Káždy tedy ma łię pilnie łtárác o to/ żeby w życiu łwem y w obyczáiocł [...] nie zmyłłonego niemiáł [...] / nic tákiego coby z gránic prawdy wykroczyłó [*quod veritatis fines excedat*] *ModrzBaz* 60v.

»z granic występować« (2): *CzechEp* *3v; Pomálu tedy do łzczęścia przyſtępuy/ A łzukáiąc go z gránic nie wyltępuy. *KlonFlis* E2.

»granice zamierzać; granice są zamierzone; granicami zamierzony« (1; 1; 1): Ey dobrzeby gránic niezámierzać Bogu/ y włzechmocności iego. *WujJud* 70v; Nie czytamy aby Apoſtołom pewne gránice zamierzone były. *RejPosRozpr* c2; *ReszHoz* 123.

Wyrażenie: »granica usypana« (1): aby tak łácno wiary Heretykom nie dawał/ á poſtánowienia oycow ná zborze Niceáłkim/ y gránic od onych vſypanych/ nieprzełtępował. *SkarŻyw* 389.

a. *O granicach pańſtowych, plemiennych i administracyjnych; teź pogranicze (707)* : *MetrKor* 46/175v; abowiem rozvmiemi yz za yego panowania. granyczam náłchım thım sthey ſtroni pokoy będzie zachowan *LibLeg* 10/150; kozdj znas czo flifłchim ſhranycze tedjłmi to wynny Krolowy ye⁸⁰ M. oznaymycz *LibLeg* 10/155v; abi ony naprzod granycze nasche lidziem połłanim ktey rzeczi Thureczkie⁸⁰ Czefłarza okazały *LibLeg* 11/26; a tak v m patrćzie y na połładek yefly ſye Turczi niepokvſchą y daley nad te granycze wzyacz y Camieniecz *LibLeg* 11/58; y temv yełt trzidziełczy abo łterdziełczy liath abo y wieczey yako Czarzowie przekopłczy zawłſche pothi granycze oznaymione. ti polya miewaly *LibLeg* 11/84, 6/78 *marg*, 118v, 157v, 7/69v [2 r.], 10/60 (61); *WróbŻołt* 106/2; *ComCrac* 15; Słyzelifłmy iże thy będąc podniełiony w pychę/ y przez proźną chwałę powyłzłzony/ zebrał łotrzyki z gránic zachodnich/ á żadałz z wielkołcią Perłow walćzyć *HistAl* C3v; Rad Koronnych wezwać a z nimi ſejm ten tu złożyć na to, abyłcie radzili, żeby granice były opatrzone ludem ſłuźebnem, ktory bywa za podatkiem poſpolitym. *Diar* 23, 24; *GroicPorz* a3; I padł pierwłly los ná łyny Bieniáminowe/ [...] żeby poſiedli ziemię między łyny Iudá y łyny Iozeffowymi. I mieli gránicę ku pułnocy od Iordanu *Leop Ios* 18/12; [*Moabitowie*] zwołáli włlyłtki boiowniki/ ktorzy włlyłcy byli przepałani rycerłkim páłem po wierczu/ y łthaneli ná łwych gránicach. *Leop* 4.*Reg* 3/21, *Ios* 18/20 [2 r.], 19/10, 25, *Iudic* 9/16, *Ez* 48/21; A gdybyłmy z gránic wołko rułzyli/ tedy poddánym náłzym winłłmy łzkodę nágrođzić. *UstPraw* D3, E3v; Włzák winien ociec łwięty/ páńłtwá Krzełciáńłkye/ Opátrowáć/ gdzye máią/ gránice pogáńłkye. *RejZwierz* 105v; Záchodnią teź gránice [!] będąciece mieć Morze wielkie/ kthore was iuź zá grániczy od Zachodu. *BibRadz Num* 34/6, *Num* 34/3, 4, 7, 9, 11 (13); Pan Bog wielki grom vćzynił iż łie Filifłynowie polękli poczęli vćiekáć/ á Zydowie ie gonili bijáć áż do gránic. *BielKron* 63v; Albo wtey łwey fortunie/ czemu łie Tátárom nieoprze áby mu tak częłto łzkod niećzynili około gránic *BielKron* 232; Potym rychło ofadził gránice ludem łwoim boiáć łie łzkod od Skánderbegá *BielKron* 257v; Ma Iucia zá gránice Eydorám rzekę *BielKron* 292v; y opánowali pola Temifłcirios z Greki o granicę/ s ktorych náieźdali [!] ine krołełtwá. *BielKron* 297; Prowadził go Krol Bołełław z Gnieźná áż do gránic z wielką poćciwołcią. *BielKron* 345, 210v [2 r.], 220v, 290v, 308v, 335 (17); *KochSat* A4; Drzewá prochem przypáđły/ Tarcze poplełniáły. Włzytkie Gránice pułtę/ á Tátáryń bierze *KochZg* A3v; Słyzá nieprzyaciéle przez gránice ryiá/ A wđdy moi wefeli/ łkaczá/ huczá/ pijá. *BielSat* Hv; *RejZwierz* [28²]v, 119v, 186, 251 [2 r.], 255v [2 r.], 261v; *BielSpr* b2, 70, 75v; *WujJud* 2v [2 r.], 135, Nn5v; *BudBib Ios* 17/10, *Agg* 2/8; Rycerłtwu łłuzłbę żołnierzką żeby miano czym płáćić/ gránice od niebełpiećzeńłtw/ aby byli wyłwobodzone. *BiałKaz* K4v; *PapřPan* A4v; A gránice náłze niech będą iáko żołnierzmi/ tak inemi obronámi opatrzone *ModřBaz* 103; O záłożeniu łkárbu Rzeczypolitey [...]. Mieyłce tak wielkiego

fkárbu niechby było ze wńzech namocnieyńsze/ á od gránic nieprzyaciółkich co nadáley położone. *ModrzBaz* 123, 85, 88v, 103, 104v, 105; *Oczko* A4; Potym Krol woýłko rospuścił gránice żołnierzami ofádziwłzy *StryjKron* 747; *BielSjem* 18; [*Car moskiewski*] Gránic y zamków budownych Odbieżał/ y miał wárownych *KochPieś* 45, 15; żeby wam z támtąd nie tylko rádę ná to przynieśli/ iáko od Tátar obwárować gránice *GórnRozm* D3v, E3, Mv, M2; *Paprup* A3, A3v; ale nad granicą chwilę się bawił awiętńzego woiska dlapokrzepienia sposabiał *ActReg* 121, 86, 103, 143, 148; Limenarcha – Przełożoni nad przepuńczaniem przez granicze, portowni łtarołta. *Calep* 604a; *OrzJan* 88; *KońakCath* A4v; Dam pokoy ná gránice wáłze/ łpác będziećie/ á niebędzie ktoby wa^m miał przełzkodźić *KońakSzczęśł* B, B; Kommilńfarze między pánłtwy Koronnými, á między pogránicznými wysyłáni ku pogodzeniu różnic y łprawiedliwości, y gránic, y o cłá. *SarnStat* 836; A zásię gdzie Bierzwienik z Notefzą ścięka fie/ nołowicę rzeki Notefzy będzie gránicá *SarnStat* 1073; A gdzie w lińciech gránice nie łá opifáné/ tám przerzeczone Książętá fwé rádne Pány máią zełłac: także y zakon. *SarnStat* 1109; My obiecuiemy dáć lińty do Przełożonych Gránic/ Zamków/ y Miałł *SarnStat* 1235, 124, 131, 401, 878, 1053 *marg* (40); *PowodPr* 56; *SkarKaz* 39b, 40b; ábychmy káżdego nieprzyaciółá Koronnego/ [...] żołnierzmi zá Pobor/ od gránic odganiáli *VotSzl* C3v; *CzahTr* I2v; A gdy zápędzi łtádo zá cudze gránice: łuz beńpieczen/ mniema by wolen łzubienice. *KlonWor* 21.

granica czego (108): *MetrKor* 40/825; y zamek na granici oney ziemie Imionem Azow zbudował na brzegu rzeki Donu *MiechGlab* 40, *4v [2 r.], 24; *LibLeg* 7/8v, 10/66v, 150, 11/23, 24, 83v; *Leop Num* 21/13, *Ios* 12/2, 4 [2 r.], 5, 19/12, 1.*Par* 5/23, *Ez* 48/12; á była gránicá dziedzictwá ich áż do Sáryd. *BibRadz* *Ios* 19/10, *Gen* 10 *arg*, 19, I 98c *żp*, *Num* 34 *arg*, *Ios* 19/18 (14); Nie daleko od gránic tey ziemie iełł miałłtho [...] Apolonia *BielKron* 274v, 41v [3 r.], 202, 209, 222v, 236v [2 r.] (17); *BudBib* *Ios* 12/4, 5 [2 r.], 13/3, *Iudic* 11/26; *ModrzBaz* 30v, 105; *SkarŻyw* 28, 331, 519; Iże kędy gránice Szłácheckie do gránic Woiewództwá drugiego przybiegáią, tám dwu Podkomorzów, łbo y trzech, iełłi y trzeci⁸⁰ fie dotyka, wywodzą. *SarnStat* 460, 130 [2 r.], 131, 132, 156, 187 (19); *SkarKaz* 41a; *CzahTr* E4. *Cf* »granice korony«, »granice krolestwa«, »granice państwa«.

granica między kim, między czym (a, i kim, czym) (22): *Navka* thim ktorzi od nas są na okazanie granycz miedzi náłchemy a Tureczkiego Czefńarza panstwi wińłany *LibLeg* 10/ 69v, 6/78, 159, 11/22, 24v, 85y; *ComCrac* 15; Gránicé między Woiewództwem Kiiowłkim y Powiátem Mozérłkim. *SarnStat* 1029; Gránicá miedzy Polńką y Prufy *SarnStat* 1070 *marg*, 947, 1029, 1070 [2 r.], 1072, 1110 [2 r.] (15).

granica z kim, z czym (20): a tak baczczie v.k.m. łkym maya Thurczy granicze *LibLeg* 11/44, 10/70v, 72, 11/23, 26v, 44v (9); *BielKron* 345; Po tę [*Okę*] była gránicá z Mołkwą z drugiey łtrony *StryjKron* 421, 421 [3 r.]; *Paprup* Bv; *ActReg* 46; *OrzJan* 128; Gránice Mázoweckie z Prufy. *SarnStat* 1109 *marg*, 878, 1110 *marg*.

W połączenia z nazwą kraju, z przymiotnikiem od nazwy kraju, z imieniem władcy danego kraju lub ludzi ten kraj zamieszkujących (189): *MetrKor* 40/813, 46/175v; tedy w Eipcye na granicach Eliopoleod było nyektore xiáże *Histłóz* B3; gdy łuhrowie ciágneli ku białemu iezioru tedy widzieli na granici białey Rufi obraz ieden lodowy *MiechGlab* *4v, *4v, 16, 24, 60, 74; przeszly przes granicze Byalogrodzka kyelka wńzy spvłtołchily *LibLeg* 10/91, 7/8v, 10/71v, 93, 150, 11/57v, 72v, 157v;

było też rycerstwo krolá Anektanabá wstawione ná straży gránic Perskich *HistAl Av*; á rozgłosiło sie imię iego/ aż do gránic Egipskich *Leop 2.Par 26/8*; Y Wstawfy z onąd/ przyšedł do gránic Zydowskich zá Iordanem *Leop Mar 10/1, Num 21/13 [2 r.]*, 15, 24, *Ios 12/3, 4 [2 r.]* (17); A gránice Chánáneyczykow były poczawšy od Sydonu *BibRadz Gen 10/19, Gen 10 arg, I 98c źp, Num 34 arg, 3, I 98d marg* (16); aż przyšzło do zbroie/ napierwey ná gránicách Hiszpańskich/ Potym v Belgyki *BielKron 197v*; Adryan Papież był narodu proftego z Niemiec z Miałtá Traiectun zgránic Holánderskich *BielKron 198v*; támże ná gránicách Gálacyey á Bityniey vffy zšykwawšy bitwę zšobá zwiedli. *BielKron 240v*; Thá ziemiá ma špotrzeb zboža y winá/ przyległá ku gránicám Kłieštwu Sabańdiyskiemu. *BielKron 283*; Od gránic Węgierskich odpędził Fráncuzy drapiežne *BielKron 340v, 30v, 41v [2 r.]*, 175v, 201, 202 (47); *Mqcz 5c, 59c, 355a*; á czálem drugi/ chocia nie będzie w Czechach/ iedno iz gránicę Słáfká przeiedzie/ tho iuž ináčzey nie będzie chciał mowić/ iedno po Czelku *GórnDworz F2; RejPos 204 [2 r.]*, 204v; *KwiatOpis [C2]*, C3v; Pan okrwáwił gránice Polłkie *RejZwierc 255 marg [idem]* Bbbv; *BudBib Num 33/44, Ios 12/4, 5 [2 r.]*, 13/3, 4 (15); *StryjWjaz B [4 r.]*; KŁońcy ácz ná Wołyńskiey gránicy miešzkáią/ Wízakož y ná Podolu też y w Ruši máią *PapřPan 14v; SkarJedn 321; KochPs 98; Vrodzony w miáštecžku Sifan ten Symeon ná gránicách Cylicyey/ zmlódu owce páł v Oycá. SkarŽyw 28, 331, 571, 574*; co iesliby ná Turki chciał woynę wiešć/ tedy to mogł došyc profcieyšzá drogá vczynić/ y do gránic Tureckich przyšć *StryjKron 672, 31, 41 marg, 46, 165, 284 (14); KochPam 84; ActReg 41, 46, 95, 182; KochCz B2; WujNT Matth 4/13, 19/1, Mar 10/1*; Było též y drugie miášto temuž podobné, ále iuž ná gránicách Włófkich y Fráncuskich *JanNKar B4*; A té šá gránice ziemie Zmudzkiey y Prufkiey. *SarnStat 1110, 187, 878, 983, 1059 marg, 1109 (15); VotŠzl C4; CzahTr Hv [2 r.]*. Cf »gránice koronne, Polskiej Korony«.

W charakterystycznych połączeniach: *granica kończy się (2), obraca się (3), wpadnie, zachodzi, zakoliła się; granica bliższa, domowa, dzierzana, nieprzyjacielska, obroniona, obwiedziona, odnowiona, okazana (2), opatrzona (2), opisana (2), oznajmiona, pogańska, postanowiona, (p)oznaczona (naznaczona) (3), pusta, zgodzona (2); granica dziedzictwa, krainy, krola, ksiąžąt, powiatu, województwa; granic(e) droga, koniec, miejsce, niepewność, obejrzenie, okazanie (4), opatrzenie, ordynacyja, pogodzenie, poprawienie, porządek (2), przełożony, rozdzielenie, straż, ugodzenie, uspokojenie (2); granic dowiedzieć (wywiedzieć się) (3), dowiešć (2), odbiežec, ujechać; granice bliski, blisko (2); od granic(e) bližej, chodzić, daleko, jachać, odemknąć, odemknion, odganiać (wygnać) (2), odległy (2), odpędzić (zapędzić) (2), wracać się; do granic(e) (do)prowadzić (3), gonić, kończyć się, panować (2), (przy)jechać (3), przyšć (išć, przychodzić) (8), przyžć, rozgłosić się, ruszyć się, šciągać się, wracać się, wyprawić, wywiešć; z granic ruszyć, wrocić się (2), wyjšć, zebrać (2), zjechać, zostać; granicy przyległy; ku granicy išć (2), obracać się, šciągać; granicę (granice) dokonać, kazić, kłašć (2), mieć (10), obwarować, okaz(ow)ać (ukazać) (14), okrwawić, opatrować (opatrzyć) (5), osadzić (2), pokropić, położyć (założyć) (2), postąpić, przeciágnąć, przechodzić (3), przejechać (przeježdzać) (2), przestąpić, przeznaczyć, przywrocić, rozmierzyć, rozwiešć (rozwodzić) (2), ruszyć, skończyć; wu granice ciágnąć, (powy-, ze)šłać (14), (przy)jechać (4), przyšć (pojšć) (5), przysiáć, przysiéga, ruszyć, uciec, wyježdzać, zstąpić; o granice opanować, pisać, powiedzieć, sprawować, zawodzenie, zgodzić się (4); przez granice bywać, chować, pašć, przeganiać (3), przejšć (4), przepuszczanie, ryc, wtargnąć, wygnać;*

za granicę chodzić (iść) (3), (po)ciągnąć (4), (po-, wy)jechać (jeździć, przejeżdżać) (10), przeganiać, przejść, przepuścić, ruszyć (się) (4), ślać, uciec, wieść, wychylić, wyganiać (wygnać) (3), wykraczać, wypędzać (zapędzać, zapędzić) (3), wypuszczać, (wy)wieźć (wywozić) (7), wywodzić (2), wyzwać; za granicę ciągnący, przedawanie, wyciąganie (wyciągnięcie) (2), wyganiany, wynoszony, zszadzon; granicą (granicami) iść (pryżyć) (2), zamknięty; za granicą być, czynić, dostać, iść, mieć, nagabany, pojman, zadzierżany; na granicy (granicach) bronić, być (11), chować, czekać, ćwiczyć się, dziać się, dzierżać (2), leżeć (położyć się) (17), mieć (3), mieszkać (4), nastawiać głowy, opatrować (2), pobić, posieść, postanowić, postawić (3), sprzedać (2), przywieść, siedzieć, stać się, stanąć, strzec (2), urwać, wkopać, wojować, wziąć (2), założyć (2), zaszadzić (się) (2), zbudować, bitwę zwiesić, zjechać się; na granicy (granicach) bity, karany (2), leżący, mieszkający (2), położony, przyjęty, zbudowany; o granicach dowiedzieć się; po granicy (granicach) chodzić, działać, popalić, uczynić szkody (2), wic się; przy granicach leżeć (2), zachować; w granicach być, mieszkać, postanowienie, uczynić.

Fraza: »granica pojdzie (a. idzie, a. przyjdzie itp.), bieży« [szyk zmienny] (10 : 1): a ot tad od vlczia Nyeftrowego Lymenem polzla granycza mymo oczakow az do vlczya Nyeprowego *LibLeg* 10/71v; A zaś od południá z łrony Káryáthyaryrn/ wychodzy gránicá ku morzu *Leop Ios* 18/15, *Ios* 19/22; Y bieży gránicá ich do Tabor/ do Sehefimá *BibRadz Ios* 19/22, *Num* 34/3, 8, 10, 12, *Ios* 19/11; *BudBib Ios* 17/7, 10.

Zwroty: »deptać granice [czyje]« = najeżdżać zbrojnie, napadać (1): A on wybáwi nas gdy Ałsyryánin przydźie do źiemie náłzey/ á będzie deptał gránice náłze [et cum calcaverit in terminis nostris]. *BibRadz Mich* 5/6.

»granice graniczyc; ograniczenie granic« (1 : 1): odpýłalyfczcie woliá swoye opowyadayacz y ti granycze chcącz granyczicz *LibLeg* 11/83; tedi on pital tegoz połlancza wielie może livdv bicz dopyro przy panach waschich ktorzi wiyachaly teras dla ograniczenya tich granycz. *LibLeg* 11/85.

»granice najeżdżać« = *infestare fines* *Modrz* [szyk zmienny] (2): *ModrzBaz* 64; á łam ciągnął przeciw Xiążęćiu Czełskiemu Bolełławowi Brátu ćiotecznemu/ ktory Polłkie gránice okołó Kłocká náiezdzał *StryjKron* 165.

»(o)bronić, obrona, bronienie granic; granica (ma być) (o)broniona; obrona, bronić się na granicy« = *fines tueri* *Modrz*; *metas a. granicies tueri* *JanPrzyw* [szyk zmienny] (18 : 2 : 1; 2; 4 : 1): a gdy ludziom ukażá obronę na granicy, nadziewać się tego żeby rychlej się dali przywieść ku czekaniu tego wolnego czasu. *Diar* 68, 67, 68 [2 r.]; O bronieniu Gránic. *UstPraw* D3; Sláchtá winna bronić granic od włłokow nieprzyacielłkich *UstPraw* D3; Nie po winniłmy iedno ná gránicách bronić łie nieprzyacielowi, *BielKron* 328, 131v, 222v, 226, 308v, 410 [2 r.], 428v; *CzechRozm* 181; Wierz mi iże nie domá ták pocechowány/ Ale broniący gránic tám miedzy tyrrány/ Snadź męźniew niźli Kokles on poczynał łobie *PaprPan* H2v, Cc2v; *ModrzBaz* 30v; *StryjKron* 350; Czáfú pod Interregnum gránice krółełtwá máią byđż bronioné. *SarnStat* 4, 125 źp, 891 [2 r.], 1051; *SkarKaz* 41a; Widzimy iáko Cefarz Chrzełćijáńłki y Turecki w ziemi Węgielłkiej y indziej/ gránic łwych bronią. *VotSzl* C4; *CzahTr* F4v; *SzarzRyt* C.

»granice oznaczyc (a. naznaczyć)« (2): *LibLeg* 11/24; Gránice Tureckie áż do morzá kthore zowá Ionium náznáczýł. *BielKron* 241.

»granice postanowić, ustawić; granice(-a) były (a. ma być) postanowione(-a)« = *constituere terminos* *Modrz* [szyk zmienny] (1 : 1; 2): *przes lyfti swoye wfkazał ze to yeft ye⁸⁰ m. wolia abi te granycze bily ogladane y postanowione LibLeg 11/25, 6/159; gránice po rzekę Elb álbo Labi aż do morzá Niemieckiego łobie fnimi vftháwił BielKron 345; poštánowił gránice onych ludzi wedle liczby fynow Izráelfkich. ModrzBaz 105.*

»granicy powieść; granica będzie wiedziona; wiedzenie granic« [szyk zmienny] (2; 1; 1): *Gránicá też tá będzie wiedzioná [egredietur terminus] aż do Zefronu BibRadz Num 34/9; Gránicę też od Wfchodu powiedźcie od wfi Enán aż ku Sefámá. BibRadz Num 34/10, Num 34/7; SarnStat 1072.*

»granic(e) strzec« (2): *Bo Márchionów vrząd iest, pográniczná obronę dźierzec: y ztąd ie Marchiones ięzykiem fwym zową, co gránice ftrzędz winni. SarnStat 131; GrabPospR N2v.*

»granice, granic (po-, u)czynić; granica jest (a. aby była, a. ma być) uczyniona« [szyk zmienny] (8 : 1; 5): *y chodzyly granycz czynycz a tak niebilo dobrze ale polozily tam głowi LibLeg 11/57v; yz ony nad rofkazanie wasche pana swego nie chczyely granycz flvłznich vczinicz LibLeg 11/86, 10/70, 70v, 11/26v [2 r.], 85, 85v; Granice wrzece ofie zflupow zelaznich potziniel PaprUp Bv; Gránice między Xiążęciem ftolpłkim á Miłtrzem máią bydź vczynioné. SarnStat 1113 marg, 1029, 1071, 1264; KlonFlis Gv.*

»granice utwierdzić; granice utwierdzone« (2; 2): *które ofoby ták wybráné/ gdy przysięgá ćielefná gránice miedzy ftronámi ták niezgádzáiąćémi fie vtwiérdzą [terminantur et desinunt JanStat 848] SarnStat 1072; Gránice oné ták vtwiérdzoné przez przysięgę [...] máią zoftác [de praedictis limitibus JanStat 848]. SarnStat 1072, 1264 [2 r.].*

»wtargnąć przez granice« (1): *Przitim ktorzi Tatarowie bily wtargnely przez granycze panstwa waschego LibLeg 10/67v.*

Wyrażenia: »od granice do granice« (5): *y poddał iá Faraonowij y wftytek lud iey od granice do granice krom zýemie kapłańskiey HistJóz E3; LibLeg 9/53v; Przythym Symonowi brátu iego dał ftaroftwo od gránic Tyrłkich aż do gránic Egiptłkich [a terminis Tyri usque ad fines Aegypti Vulg]. BibRadz 1.Mach 11/59, Ez 45/7; RejPos 204.*

»granice koronne, Polskiej Korony« [szyk 17 : 1] (17 : 1): *Gdzie poffel wasch powiedzial przed namy o Tatarzech Byalohrodzkich ktorzi sye bily wtargnely przez granycze polskiey Coroni LibLeg 10/66v; By snadź w niebytności JKM tu od Korony granice koronne od nieprzyjaciół pogranicznych nie były przegabane, raczył tu JKM zjechać Diar 23; Prot A4v; OrzJan 55; SarnStat 102, 117, 124, 130 [2 r.], 131 (13); SzarzRyt C.*

»granice królestwa« = *margines imperii Mącz; limites a. metae regni JanStat; fines regni JanPrzyw* (16): *BibRadz 2.Par 8/2; Mącz 193d, 210a; A Iefliby téz zá czału pánowania náfzého/ ábo potomków náfzych dla woyny zá gránice królestwá iechác nam była potrzebá SarnStat 135; [ludzie] ktorzy woły/ bydlá/ y inné rzeczy [...] w królestwie kupuiá/ á oné zá gránice królestwá wiozá/ álbo gonią/ będą powinni pokázác fie w Komorách/ które íą na clá náfzóné SarnStat 398, 4, 300, 451, 883, 891 (12); CzahTr F4v.*

»granica naruszona« (1): *Granice W.XL.⁸⁰ nad spisy Vniey nawielu mieyscach naruszone. ActReg 41.*

»granice ostateczne (a. ostatnie)« [szyk 2 : 1] (3): rozbili namioty fwoie v Ethán ná gránicach oftátnich Egiptu. *BielKron* 30v; *KochPs* 98; y idąc aż do oftátecznych gránic [ad finales granicies *JanStat* 869] miáfteczká Crifzburg y wsi Háldenftad/ gdzie fie welpólek zefzły/ táfz wieś [...] ma zoftać w páńftwie y przy Zakonie náfzym. *SarnStat* 1090.

»granica państwa« = *limina imperii Mącz*; *fines imperii Modrz* (8): Iefly zebi wiecz ktorzi owczarze chcieli za wolią wałchą na polach przes granyczae panstwa waschego owcze fwe pascz *LibLeg* 10/68v, 10/67v, 68; *Mącz* 193d; zwáfzczą iż to widzimy v Turkow wobyczáiu/ że ná gránicach páńftw fwoich [in finibus ditionum suarum] zamki od woyny dobrze opátruią *ModrzBaz* 103, 105v; *OrzJan* 94; *SarnStat* 438.

»pewna (ma być) granica; pewność granic« [szyk 6 : 2] (7; 1): ysch my do tich czáfów pewnofczy tich granycz wiedziecz niemozemi *LibLeg* 10/68, 10/68v, 11/22, 24, 83v, 86v; *BielKron* 345; ktorzy powinni będą pewné gránice miedzy témy Woiewódtwy vczynić. *SarnStat* 1029.

»granica słuszna« [szyk 4 : 1] (5): abichmy sobv ftron granicze mieli czifthe afłvschne abi náfchi poddany fwałchimi poddanimy y woyewodi vkraynimy wieczey miedzi łobą otho przimowienia zadnego niemiely. *LibLeg* 10/61v, 11/83v, 85v, 86, 86v.

»stara, (ktora jest) staradawna (a. starodawna), dawna granica« = *antiquus terminus JanStat* [szyk 6 : 4] (4 : 4 : 2): yeftesmi gotowy granicze ktore są dawne a prawdywe miedzi naschemy a Tureczkymy panstwi okazacz. *LibLeg* 10/70; alye gdi polia vedlie ftarich a prawdywich granycz ograniczone będą tedi póffel nasz powye ze radzi to mi vczynimi [...] dla they przyazny która yefth miedzi Czeflarzem Tvreczkim *LibLeg* 10/71; yedno ze tha zyemia od dawnych czasów prziflvfcha kv zamkv oczakowfkimv ktori mi trzimami teras wmoczi swey zawfche vziwami tego wedlie staradawnych granycz *LibLeg* 11/20, 10/70, 11/25v, 26, 27; *SarnStat* 1088, 1110; *KlonWor* 4.

»granica (z)wieczysta (a. wieczna)« (3): chcząc otim sprawiedlywie sye dowiedziecz gdzie fą y na ktorich miefczach granicze zwieczifte tego zamkv naschego oczakowfkie⁶⁰ *LibLeg* 11/83v, 11/83v; onéy rzeki połowicá Bierzwieniká będzie gránicą wieczną [erit limes perpetuus *JanStat* 849] miedzy Królestwem Polfkim/ y ziemią nowégo Márgrábftwá. *SarnStat* 1072.

Szereg: »granica i brzeg« (1): y niech nie będzie ná téy rzéce żadného Młyná ná gránicach y brzegách [in limitibus et rippis *JanStat* 846] fpólnych. *SarnStat* 1070.

Wyrażenia przyimkowe: »na granice« = *na pogranicze* (30): *MiechGlab* 16; yífz yey M. fzdworv ffwego Pawła Comornyka do Barv na granicze póflacz raczila. *LibLeg* 11/134; Tho thefch hořpodar moy Ilayfch woyewoda póflal na chranyczv lyfthi ffwoye *LibLeg* 11/162v, 10/72, 11/19, 20v [2 r.], 21v, 58 (14); *ComCrac* 15; potym sfłapilifmy ná gránice zachodne/ gdzie tám wfyfcy przebywáiący pod náfze páńftwo fie poddáli *HistAl* D5; *BibRadz Iudith* 2/14; *BielKron* 191 v, 316v, 320, 406, 415v, 418, 434; Rotmiřtrz ieden ciągnąc z rothą fwą ná gránice/ miał nocleg w Bifkupiey wsi *GórnDworz* R4v; *ActReg* 40, 61; *WujNT Matth* 19/1, *Mar* 10/1.

»o granicę« = *tuż przy granicy* (1): [Cesarz turecki] teraz iuż ztobą/ y z królestwem twoim niedáléy iefł/ ieno o gránicę. *OrzJan* 73.

»za granicę« = *do obcego kraju*; *extra terminos Mącz*; *extra fines Modrz* (49): abi ony Czycho y fpokoynye fíya zachowaly. [...] Aza granicze do szadney Zyemye Nyepriyaczyelłzkyey any yezdycz

any fłlacz nyefzmyely. *LibLeg* 11/133v, 6/118v; *Mącz* 450c; *Prot* A4; Ale fie niechciał żadną rzeczą bawić/ tylko wolny á fpokoyny żywot łobie obierał. A s Polłki teź iáko żyw zá żadną gránicę nie wyiechał/ chyba w kfiętwie Litewłkim bywał y to bárzo máło. *RejZwierc* Aaa; *BudBib Iudic* 11/18; Byłaby teź rzecz bárzo pożyteczna/ náleść do tego drogę/ áby pieniądze zá gránice niebyły wynofzone *ModrzBaz* 35, 83v; *StryjKron* 577, 657; żeby was Krol dawfzy pieniądze/ *super haftam* zá gránice nie wywodził *GórnRozm* Bv, E3v, M [2 r.], Mv; *OrzJan* 58, 59; áłbo teź woylko nád Dekret Séymowy zá gránice [*extra regnum JanStat* 540] do nieprzyiaćiół wywiódłeś. *SarnStat* 142; O wolnym przedawaniu zboza zá gránice *SarnStat* 295; Stárołtowie zá gránice nie máią robotniká do Wołóch wypufzczać. *SarnStat* 523, 117, 131 [2 r.], 132 [4 r.], 135, 301 (28); *KlonKr* E3; *VotSzl* D3; trzebáby teraz Iákiego Interregnum: ále przydzie nam íść Albo ná Nis, albo gdzie fłuzyc zá gránice *CiekPotr* 41; Nie mow/ Nie powinienem iechác zá gránice *KlonWor* 31.

»za granicą« = *w obcym kraju* (10): yszby ony zadnych nayałdow gwalthow y skod zagranyczą w panysthwach Crolya ye⁸⁰ M. pana mego czynycz poddanem V. Ce M. nyedopufczyły *LibLeg* 7/32, 6/118v, 7/33, 11/23v, 133v; Ale gdyby zá gránicami był poyman w nieprzyiaćielłkiey ziemi y fzkody/ y więzienie winniłmy nágradzić. *UstPraw* D3; *BielKron* 213; *ModrzBaz* 25v; tedy wždy owé rány lżeylze będą których zá gránicami doftániemy *OrzJan* 136; O tych, którzy w gránicach y między Mytnémi Komorámi miefzkáią: á cokolwiek w miáłteczkách, które zá Komorámi y Gránicami fą, kupuią. *SarnStat* 1241.

»na granicy« = *na pograniczu; in finibus* *Modrz, JanStat; in graniciebus* *JanStat* (127): A thim lyvdziom wálfym. ktorzy na granyczy fą potrzeba. abifczyą mocno rofzkazaly. yłzbi wałalkiey ziemye drvgi raz nyekazili. *MetrKor* 46/118, 40/825, 46/175v; *HistJóz* B3; *MiechGlab* 40; Thełł na granyczach zly lvdzie mayą bicz karany fź obv stron po stharadawnemv *LibLeg* 6/159v; Pogranycznim starołtam Krol ye⁸⁰ m zawzdy rofkazvye y yełcze podrugie rofkaze abi na granyczach Złodzieystwa bronyle a fprawiedlywosc czynily. *LibLeg* 11/50; abi poflal w.m. [...] kv panom zyemyanom. kthorzi maya włłzi y ymyenya nagranyczach. *LibLeg* 11/162v; y przyachawłchi wnałche moldawłkyye zyemye nałchamey granyczi y wyelkyye nyepofpolythe fkodi czynily. *LibLeg* 11/164v, 6/78v, 117, 10/150, 11/71v, 72 (22); *ComCrac* 11 [2 r.]; A yego K. Mcz raczył obyeczac mieć ftrałł pylną y pewną y chowác yą na Graniczach ku Ziemy Tureczky przyleglich *ConPiotr* 31v; *Diar* 23 [2 r.], 67; Záłmućá fie Narody/ á polękáią fie cud twoich ktorzy ná gránicách miefzkáią [*qui habitant terminos a signis tuis*] *Leop Ps* 64/9, *Num* 21/13, 24; On záłię ná gránicy/ ná Rycerłkyye fpráwie/ Snadź fwe czały wychował/ od młodości práwie. *RejZwierz* 92; ZBáraz był kiedyś zamek/ ná gránicach fławny *RejZwierz* 92, 103; tedy przeciwo niemu wyiechał do niekthorego miáłteczká Moábłkiego v Arnon/ ktore było ná łámey gránicy [*que est in extremo termini*]. *BibRadz* *Num* 22/36, 4.*Reg* 3/21, 2.*Par* 8/2, *Judith* 14/3; y íest to fpodziwieniem káżdego mądrego człowieká/ czemu thy łotry w pufzczáią do ziemie ná gránicách/ czegoby mieli pilnie Sthárołtowie dogłędác *BielKron* 262; Ma Szwecia kfiętwo Angiermáńskie/ kthore ku pułnocy ná gránicách Lápanow dzikich ludzi leży *BielKron* 293v; Krol Władziłław dobył záłię zamkow ktore byli pofiedli Rákułzanie ná gránicach. *BielKron* 389, 30v, 41v, 108v, 175v, 202 (36); Calabria [...] Krayiná we Włofzech/ ná gránicách przećywko Greciey/ w ktorey Brundufium głowne miáłto. leży. *Mącz* 30d, 5c, 59c, 194a, 355a; *Prot* B4v; *KwiatOpis* [C2];

RejZwierc 186v, 251; *BudBib Num* 33/44, 1.*Mach* 3/42; Náiázdow y fkod/ drapieźnych Tátárow/ áby przeľtrzegano y ľtrzeźono/ ludźmi ľłuźebnymi/ ná gránicách. *BiałKaz* K4v, K4v; *PapřPan* I4v; ktorzy gdy słyľzą/ źe źołnierze náľzi ná gránicy leżą/ domá mieľzkáią/ á náľzych źiem nie woiią. *ModřBaz* 103, 103 [2 r.]; *SkarJedn* 321; *SkarŻyw* 28, 331, 571; *StryjKron* 31, 437, 672, 722, 781; *GórnRozm* D2, M2 [2 r.]; *ActReg* 125, 148; *Phil* C3; *KochFrag* 29; *OrzJan* 11; *WujNT Matth* 4/13; *JanNKar* B4; Vľtáwiamiy takźe: iź iefli ludźie do źiemie Cypľkiéy Sól z Zupy Bocheńľkiéy wezmą/ á iefli ią w Sączu álbo ná innych gránicách przedáďą: tákowąź kaźń máią znośić. *SarnStat* 374, 102, 108, 300, 319, 374 (10); *VotSzl* C4; *CiekPotř* 60.

»po granicach« = *na pograniczu* (7): od tich cźaľow Wuhrowie Pannonią [...] poľiedli. Gdyź Sľowianie telko po granicach. Pannoniey zoľtali. *MiechGlab* 60; wiele miaľł y wśi popalon o/ zwľaszczá w Sálkiey źiem i/ y po gránicách. *BielKron* 218v, 253v; *RejZwierc* 185; *BielSen* 19; *ActReg* 147; *CzahTr* D4v.

»w granicach« = *na pograniczu* (4): Ale teras ták tzyńmy/ by wolność y s páńľtwem/ Iuź nie była pod mocą/ pod márnym pogáńľtwem Iuź ľą w gránicy/ Zli wľzem pohancy. *WierKřóc* B3; O tych, ktorzy w gránicách y mieďdy Mytnémi Komorámi mieľzkáią *SarnStat* 1241, 891, 1241.

b. *O granicach prywatnych posiadľości* (242) : gydąć oththey tho granycze asz do drogy kthora shya vyedzye Sraszyncza do Rakoua polye gayu vyshokyego [...] esz tho yesth na lyewą strona pana Razynskyego a na prawa stron a nasze gymyenye Rybyenskye *ZapWar* 1522 nr 2287; owa wsisthkiego czo tu iest w Varschewskim powiacze pan alexy spanem Castallanem máią tesh do tych ze piaczy lath vzywacz y ony napoly trzymacz a takiesz granicz wsisthich gdzie by iedno była potrzeba dowiescz awssakos panu Iakubovy brathu máią czo rok placicz *ZapWar* 1548 nr 2668, 1502 nr 1906, 1907, 1908, 1910, 1521 nr 2168 (11); A o tymźe się pracują Zęby i nokti siľują, By onego przyczynili, Czego ľakomie nabyli. A pomykając swych granic Nie mają sobie krzywdy za nie *BierRozm* 17; Poľtanoviono a vchwaliono iefť iź Commiľfarze niemayą wspravach ľądv ľwoiego odstempovacz ľtatutu poľpolitego okolo granicz vykvpna ymienia abo dzialv opiľanego. *ComCrac* 17v; *RejWiz* 87 [2 r.], Cc7; Duchowni ľąďzić niemaia [!] rzeczy ziemľkich/ á ľami krzywd ziemľkich/ iáko o gránice/ o zábićie/ o rány/ o chľopá zbiegľego dochodić [!] niemáią *UstPraw* B; Kto imienie przeda/ ten ma gránicę vkázác kupcowi *UstPraw* H; tedy oná rzeká ma być gránicę/ kthorey máią obiedwie wśi vzywác iáko rzeki gránicznej *UstPraw* Iv; O liściech ná gránice. Gdy kto vkaźe ľiľť Commiľľarľki przez nas potwierdzony/ ktorzyby znáćzył známioná grániczne *UstPraw* I2v, A3, A3v, H [2 r.], H3v, H4v [3 r.] (28); VKaźyľz ty gránice/ pánie zyemiáininie/ Bo tych błot nie zyeźďzi/ ledwe w mrozy źimie. *RejZwierz* 100v, 138; *Mącz* 194a; *Prot* B4v; ABowiem to dziś tobie máią zá rozum á zá ofobne kochánie/ gdzie ktho kogo álbo w práwie/ [...] álbo w iákiey gránicy/ álbo w iákieyźkolwiek roľpráwie ofzuka á podľtápi. *RejZwierc* 191, 246; *ModřBaz* 140v; on vyrzawľzy kámiéń ná roli/ bieżaľ y ľtánaľ ná kámieniu/ y záwołať: owo gránicá. *SkarŻyw* 527, 527 [2 r.]; *ZapKošcier* 1579/24 [3 r.]; *BielSjem* 19 [3 r.]; *ActReg* 45, 80; *OrzJan* 52; Przeciľwko ľąśiáďóm przyáciennym, iefli ľą, weľpóľek pozwánym o gránice, iáko ma byďź poľtápiońo *SarnStat* 461; OKoľo gránic náľźey ľzláchty ták byďź chcemy obwárowano *SarnStat* 464; A gdzie oboiá ľtroná znáków znáćnych mieďdy dźiedzínami nie bęďzie miáľá/ tedy powodowa ľtroná ku dowodowi gránic/ iáko wedle Práwá iefť/ z świáďki ma byďź

przypuśczoná. *SarnStat* 464; A tákowa rzéká álbo potoczek ma bydź zá gránice miáná *SarnStat* 466; O KOMMISSARSKICH gránicách zebranie krótkié, dla obiáfnienia gránic ziemkích *SarnStat* 467; STároftowie y Dzierzawcy dóbr náłznych/ gwałtów Szláchcie w gránicach [*in limitibus JanStat* 409] niech nie czynią *SarnStat* 844, 188, 459, 461 [6 r.], 462 [2 r.], 463 [2 r.] (55); *PowodPr* 71.

granica czego (12): *UstPraw* E2v, I2v; *StryjWjaz* B4; A kiedyby te ísprawy ízły o mále rzeczy/ toby łączniey/ z ćierpieć: ále wielekroć bywáią bárzo wielkie/ ábo o gránice imion [*de possessionum terminis*]/ ábo o cále imioná/ ábo o infze nieznośne krzywdy. *ModrzBaz* 90v; *GostGospPon* 170; tedy przedsię przyrodzone piérwíze rzéczyfko/ kędy piérwéy wodá ízłá/ ma bydź zá prawdziwą gránicę onych dziedzictw *SarnStat* 466; OBiáfniamy Státut około gránic dóbr nie wedle liftów y znáków w nich opifánych/ ále íż czynioné bydź máią wedle świádectwá ftárców *SarnStat* 842, 460, 688, 842 [2 r.], 843.

granica od czego (1): Te wielkie gośpodárfstwá mieli íobie zá nie/ Od íwoich włáfnych dziedzin nie czynili Gránic. *BielRozm* 8.

granica z kim (2): IEfliby kto máiąc gránicé z kim [...] drwá álbo infzé potrzebne ku wzywaniu drzewá/ w cudzym lesie álbo gáiu rąbał *SarnStat* 471 [*idem*: gránice] 668.

granica między kim, między czym (*a, i kim, czym*) (13): yako tho schą granycze prave hy prawdziwe Myedzyhymyenyem Mloczinskiem hy borakowskiem *ZapWar* 1531 nr 2469; *MetrKor* 61/35; *RejZwierz* 247; ktorzi beli pozwani pozwem Ie⁸⁰ Mści Pana Woiewody Pomorskiego [...] odnofząc Mądat Ie⁸⁰ Mści do Sliachetnego Iędrzeia Kackiego o Granice miedzi Liniewkiem a / Liubaniem/ *ZapKości* 1581/24; *Phil* C3; ZA częłtym íwarem między poddányimi náłzými około gránic między dziedzictwy ich/ które czynioné bydź máią/ trudné y ciężkie niekiedy włczynáią íe pytania *SarnStat* 466, 461, 467, 469, 843, 1197, 1218, 1264.

W połączeniu z nazwą posiadłości lub przymiotnikiem od nazwy posiadłości (20): Kandy poydzye pan czirsky szswyathky swymy od (wangla sokolowskiego) granicze sokolowskyey thandi yego na prawo a Mikolaya visnyevskyego na lewo *ZapWar* 1515 nr 2175; Iako tham kandym schethl od falanth granicze tho yesth na lewo Rądzinskye ynacey vosczałkowskye a na prawo raschynskye *ZapWar* 1520 nr 2180; a on bendzie vinien doviescz y dokonycz granicz Nohaczowskich wsitkich *ZapWar* 1548 nr 2668, 1515 nr 2176, 1516 nr 2137, 2139, 1520 nr 2252, 2253 (20).

W charakterystycznych połączeniach: *granica* (*granice*) *dobr* (4), *dziedzictwa* (3), *dziedziny*, *imion*, *włości*; *granica komisarska* (3), *mianowana*, *nowa*, *ogłędowana*, *opisana*, *potwierdzona*, *prawa*, *prawdziwa* (2), *przeczna*, *rozmiotana*, *skażona*, *spolna*, *szlachecka*, *ziemska*; *granica kończy się*, *zgadza się*; *granic(e)* *dowód*, *krzywda*, *miejsce*, *objáśnienie*, *okazowanie*, *okopywanie*, *skażn*, *świádek* (2), *zepsowanie*; *granic(e)* *dokończyć*, *dowieść* (*dowodzić*) (3), *omieszkawać*, *patrzyć*, *podeprzeć* (2), *pomykać*, *przyczynić*, *zyskać*; *od granic(e)* *íść* (*pojść*, *przejść*) (6), *płacić*, *wziąć*; *do granie(e)* *brać*, *íść* (*odejść*, *przejść*) (3), *ściągać się*; *około granic* *egzekucyja*, *sprawa*; *około granic* *gwałt* *czynić*; *granicy* *leżeć*; *z granic* *zganiać*; *granice* (*granice*) *mieć* (3), *najachać*, *potwierdzać*, *przechodzić*, *przekazować* (2), *przestępować*, *przewłaczać*, *rozkryślać*, *ukazać* (*pokazać*) (5), *wyznawać*, *zapisować*; *o granicę* (*granice*) *krzywda* (3), *mandat*, *pozew*; *o granicę* (*granice*) *gabać*, *poz(y)wać* (*pozwany*) (5), *prawować się*, *skarżyć*, *swarzyć*, *uciec*, *uciskać*, *zgadzać się* (*zgodzić*) (3); *na granicę* (*granice*) *komisarz*, *pozew*, *zapis* (2); *na*

granice przysiąc; przez granice gnać; za granicę mieć (miany) (2), przyjechać (najachać) (2), przyjść, zapędzić; granicą być (2); na granicy (granicach) być, dowod, o granicy (granicach) księgi (2), wiedzieć; w granicy (granicach) gwałt czynić, oszukać, rozciągać się, rozdzielony (2).

*Frazy: »granica ma być pewna« (1): tákowem líftem práwým á nie záłtárzálem ábo też nie płotliwem ma być wierzano/ y owłzem oná gránicá ma być pewna á nie íkázoná. *UstPraw* I2v.*

*»granica przybiega, zaszła« [szyk zmienny] (1 : 1): w tákowey rzeczy dozwalamy poddánym náłżym wżywác brzegu oney rzeki/ ták szeroko iáko szeroko záłżlá gránicá oney dzyedziny iego. *UstPraw* E2v; Iże kędy gránice Szlácheckie do gránic Woiewództwá drugiego przybiegáią, tám dwu Podkomorzów, álbo y trzech, iefli y trzecie⁸⁰ íe dotyka, wywodzą. *SarnStat* 460.*

*Zwroty: »ponawiać, ponowienie granic« [szyk zmienny] (1 : 3): ydącz thątho rzeką kthora byezy slaszv copanyskyego przesz yezyorko thak dlvgo alesz do wągła Rvszyeczskyego y Xaghenskyego pothpyerayacz prawa szwego y granicz ponawyayacz starych wedlug lystha sadowego yana dzedzyczna s brwynowa *ZapWar* 1527 nr 2376; Nath tho yescze wssythko pan Viernoss bendzie vinien [...] seznacz y poczwierdzicz tbe vgode we wssythkym a zwlaszcza okolo ponovienya thych granycz wyssey mianowanych *ZapWar* 1550 nr 2665, 1529 nr 2475; *SarnStat* 473.*

*»granice (po)stanowić; granice mają być stanowione; granic (po)stanowienie« = *fines constituere* *Modrz*; *limites constituere* *JanStat* [szyk zmienny] (3; 1; 2): áni gránic żadnych stánowić/ áni przyiázní iákokolwiek nárułzoney poiednác vmiećie/ okrom gwałtu/ á szyrmírlkiego naczynia. *ModrzBaz* 141; iáko też z innych podobnych rozłádków gránicé między dobry náłżemi królewfkíemi/ y dżiedzicznými [...] niech poftánowią. *SarnStat* 469; A dla poftánowienia gránic między dobry Szlácheckíemi y inych którychkolwiek Podkomorzy [...] Komorniká [...] ma náznáczać *SarnStat* 1218, 467, 843, 1310.*

*»(u-, po)czynić granice; (u)czynienie, udziałanie granic; granica (ma być, jest) uczyniona« = *granicies facere, granicies est facta* *JanStat* [szyk zmienny] (16; 21 : 1; 6):Iefliby kto kopce ná czyiem włypał nie wrzędnie/ tháki [...] ma zwieść Podkomorzego ku wdziáłaniu gránic pod winą 14 grzywien łtronie á łądowi tákże *UstPraw* Iv, I2 [3 r.] I2v; Bá toć íefzcze powinna rzecz/ Aleby nas Sláchy nie drzeć/ A poczynić nam gránice/ Praw nie wywrácác ná nice. *RejZwierc* 234; *BielRozm* 8; áby káždy pozywáiąc do łádu Ziemłkiego o vczynienié gránic [*pro graniciebus faciendis* *JanStat* 414] nie kładł piennężného łzácunku *SarnStat* 461; ále powód powiedzcie wrząd wedle śwéy woléy y śwého łumnienia/ y vczyni gránicé kopce fypiąc *SarnStat* 465; Które gránicé przerzeczoným łpofobem vczynioné/ y przyśięgą powodową popráwioné/ Podkomorzy álbo iego wrząd íkaże ná wieki trwác *SarnStat* 467; A włzákże tenże gwałtownik będzie powinien [...] oné gránicé rozmiotáné z nowu vczynić y popráwić [*et eosdem limites a se disiectos restaurare, et de novo erigere* *JanStat* 422]. *SarnStat* 471, 234, 235, 456, 461, 466 (37).*

*»ujeżdżać granic« (1): Táiemnie wieżdżáią łtárodawnych gránic/ Párgámíny/ pieczęći dawne v nich zá nic. *KlonWor* 4.*

*»wieść, prowadzić granice; (ob)wiedzenie granic« [szyk zmienny] (3 : 1; 2): Też ku przyłędze łłuchác gdzye ma powod przyłędz z świádkí/ íz łpráwiedliwie wíodł gránice. *UstPraw* I; A to dla tego/ íżby iákie gábánie od nich niebyło przy okázowáníu á obwiedzyeniu gránic. *UstPraw* I;*

SarnStat 456, 461, 464; A wżákże fię grunty krásć owi ludzie zdádzą/ Co krzywo y nieflufnie gránice prowadzą *KlonWor* 4.

Wyrażenia: »od granice do granice« (2): kadym przeshedl rzeką nrową przez lasszy ygaye od granycze proszkowskyey alesz do granycz moszenskich thady yesth byskvppe sdbykowskye na prawo a gąszynskye na lewo *ZapWar* 1532 nr 2402, 1553 nr 2685.

»dawność granic« (1): Mierzenie pól w Polfcze trudno ma bydź, boby fie zrużyło sílá controwerfiy dla dawności gránic. *SarnStat* 475.

»przeczna granica« (1): Decumanus ager, Przeczne gránice/ które dzielą ymienie od wřchodu słońca przeciw zachodowi. *Mqcz* 38c.

»przyrodzona [= *naturalna*] granica« (1): Podkomorzy w gránicách naprzód y náde wřzyftko ma pátrzyć przyrodzonéy gránice [*naturalem limitem JanStat* 409], to iest potoczka, álbo rzeki miedzy dziedzictwy płynacéy *SarnStat* 466.

»słusność granic« (1): tedy wedle nápráwiedliwřzego wyrozumienia Commiffarzow/ ktorzy pod fumnieniem máią rozeznác flufzność gránic w oney roznicy gdzie fię ftárzy zgodzić nie mogli *UstPraw* 12.

»sprawiedliwa granica« (3): Iako tładi kadi ya hydą hy hurzath schipie Granycze są spraviedlive Granycze ktore dzielą hymyeny moye hy bratha mego *ZapWar* 1542 nr 2503; *MetrKor* 61/35v; przysięże powodowa ftroná z fześcią świadkow łobie w rodzáiu rónnych ná prawdziwé y fprawiedliwe gránice [*super vera et iusta limitatione JanStat* 418] *SarnStat* 465.

»granica stara, starowieczna, starodawna« [*szyk* 3 : 2] (2 : 2 : 1): thv są stharowieczne granycze ktore dzielą hymyeny rakovskie sgaymy okanczkiemy *ZapWar* 1532 nr 2452, 1527 nr 2376, 1542 nr 2504; *Leop Prov* 22 arg; *KlonWor* 4.

»granica wągielna« = *granica załamana pod pewnym kątem lub oznaczona kamieniami węgielnymi* (3): Iako ya tho vyem kady Mykolay przesethl oth granycze vageyney lyesnovolskyey. *ZapWar* 1520 nr 2253, 1520 nr 2252, 1536 nr 2493.

»znak granic« = *signa limitum JanStat* [*szyk* 3 : 1] (4): yako then strvmyen Strzenyecznycza yesth granycz snak nasich *ZapWar* [1534] nr 2526; Który vkaze znácznieyřzé znáki gránic, tego Podkomorzy pode czcią y fumnieniem ma przypuścić ku dowodowi *SarnStat* 464, 476, 928.

Szeregi: »granica a(l)bo (i) miedza« = *limes aut meta JanStat* [*szyk* 5 : 2] (7): tedy ofstatek on czegoby pán nieprziznal ma bycz odesłan do prava ziemřkiego, o wláfnocz, o granicze abo miedze. *ComCrac* 20; *Calag* 256a; iáko rzeczoné dobrá albo dziedzictwo wři N. wřwych gránicách y miedzách zftárádawná iest roździeloné *SarnStat* 685, 214, 1249, 1250, 1253.

»granica i rozdział« (1): Kędy do gránice y rozdziału Płot, Rzeká, należy: pátrż w tych Tytuléch, Státutów wláfnych z reyeftru. *SarnStat* 470.

»znaki graniczne i granice« (1): Ale gdy lifty Kommiffarzów nářnych znáki grániczné y gránice dóbr [*signa metalia, et limitationem bonorum JanStat* 407] nářnych z dobry fásiednémi řzlácheckiémi w łobie zámykáiacé/ przez nas fą potwiérdzoné *SarnStat* 842.

Wyrażenie przyimkowe: »o granicę« (1): Zabywřzi yą w Golczewye kedi pana Jacubovi fynowye myáfkayá do Grzibowa o granyczą vcziekla. *LibMal* 1544/83v.

c. *O brzegach wód* (12) : W tym pienu chwali Prorok pana boga y dobroci iego iże niebo łtworzył do kthorego wftąpił w obłoku/ [...] iże woda nie wychodzi z granicz łwoich/ iże ten pan żywi zwierz y ptałtwo *WróbŻołt* hh6v; Y zakreliłes wodę graniczą ktorej nieprzełtąpią ani łie wroczą ziemię przykriwać. *WróbŻołt* 103/9, hh7v; Kto zawarł drzwiami Morze [...] Obtoczyłem ie gránicami moiemi [*terminis meis*]/ y założyłem záworę y drzwi. *Leop Iob* 38/10, *Ez* 48/21; *GrzegRóżn* N4v; *KochPam* 83; Zá twoim rołkazániém w brzegách morze łtoi/ A zámieryonych gránic przełkoczyć łye boi. *KochPieś* 72 [*idem*] *ArtKanc* P14.

granica czego (1): iáko Dawid mowi: Zámieryłes pánie gránice iego/ ktorych nie może minąć. *HistRzym* 104.

granica od czego (1): y záłożył gránice zyemie od wielkiego morzá *BielKron* 3.

granica miedzy czym a czym (1): Połtánowił gránice miedzy ziemią á miedzy wodámi ták iż iedno drugiemu záłzkodzić nie może *RejPs* 152.

W charakterystycznych połączeniach: granica morska, wąska, zamierzona (2); *z granic wyjść; granice posta(no)wić* (2), *przeskoczyć* (2), *założyć, zamierzyć; granicami obtoczyć*.

Wyrażenie: »granice ziemie« (1): *BielKron* 3 *cf granica od czego*.

2. *Wszelkie znaki graniczne, kopce, słupy, rowy, miedze itp.* (62) : *BielKom* C2; Gdy kopáią gránice zyemię rozmierzáią/ Czáfem łie o máły kęs márnne zábijáią. *RejWiz* 87; *PapPan* Dd3v; Vrzędnik ma pilno łtrzedz wyorywánia gránic od łásiad/ á łwey ma pilnowác *GostGosp* 8; á ták tylekroć/ ileby gránic popráwić niechćiał y zabraniał łie/ ma czwórnaście grzywien przereczonéy łtronie/ y tákże wiele Sądowi ku zápláceniu przepásdź w káždé ósm niedziél. *SarnStat* 471.

W charakterystycznych połączeniach: granic skończenie, wiedzenie, wyorywanie; granice kopać, poprawić, ruszać z miejsca.

Zwroty: »granice ponowić (a. odnowić, a. odnawiac); ponowienie (a. odnawianie) granic« = *limites innovare JanStat* [*szyk zmienny*] (4; 4); Którá winę zápláciwłzy w drugich ósmi niedziél/ będzie powinien gránicé przepowiedziánym obyczáiem odnowić *SarnStat* 471; O ponowieniu gránic. *SarnStat* 472; Aby też w gránicách żadné nielubości y łpory niemogły łie wćząc: chcemy gránice w pięć á w pięć lat/ ielli tego potrzebá będzie/ odnawiac. *SarnStat* 1077; O odnawianiu gránic. *SarnStat* 1077 *marg*, 472, 473, 1176 [2 r.].

»granice kłáść, położyć; granic położyć; granice (były) położone« [*szyk zmienny*] (2 : 1; 1; 5): bi ony syechawschi siie łprawiedliwyé thego włłitkiego dopatrzili y granicz dobrze polozili *LibLeg* 10/61v; y ten potich miełczach rofyezdzał y potich wrocziłczach granycze kladł yako sziemią Tatarską tak y sbyalingrodem tak tesz y sziemya woloską *LibLeg* 10/72; gdibifczie miely wolią na tho ze bi bili łlufchne a obiczayne granycze polozone albo vczyniyone tedibifczie wiłłaly [...] pana albo dwv w niewielkym poczczie *LibLeg* 11/85v; miely czy panowie waschi wěłpolek znaschim Sandziakiem zgodzywłchi łłie wedlug łprawyedlywej rzeczi granycze polozicz. *LibLeg* 11/86, 11/83v, 86, 86v; *SarnStat* 1164, 1165.

»przekłádac granice; przekłádanie granic« [*szyk zmienny*] (1; 1): Podkomorzy bez przyczyny gránic przekłádac nie może. *UstPraw* 12; O przekłádaniu granic. *UstPraw* 12.

»rozgraniczyć granicami« (1): które dobrą fwoię dziedziczne przereczony N. chce rozgraniczyć/ granicami [*dilimitare graniciebus JanStat 415*]/ y znaki gránicznými *SarnStat 462*.

»rozsyp(ow)ać granice« = *determinare, dividere, dissipare Mącz (2)*: Distermino, Rozgraniczam/ rozlipnyę gránice. Id est divido, dissipo. *Mącz 450c*; KTóryby Stároftá rozsytał gránice/ áby ie powinien był wfytać [...]: y máią bydz trzymáne mocnie/ wedle kopcu *SarnStat 844*.

»(u)sypać granicę; (u)sypanie granic; granice będą sypane; granice sypający« = *terminos statuere Mącz [szyk zmienny] (2; 7; 1; 1)*: Iako thądi kadi ya hydą by hurzath schipie Granycze *ZapWar 1542 nr 2503; Mącz 412c*; Finitores – Granice lipaiacy, granice widzelaiący. *Calep 420b*; gdy powód będzie przysięgał z świádki na íprawiedliwe wiedzienié y fypánie gránic [*super iusta ductione et sipatione granicierum JanStat 116*]. *SarnStat 463, 456, 463, 468 [2 r.], 844, 1247 [2 r.]*.

»ustawić (a. postawić) granice; postanowienie granic« (2 : 1); *LibLeg 10/68v*; Alexander sftąpił z gory/ y wftáwił gránice przez kthoreby żaden nie fmiął przechodzić *HistAl K8v; SkarŻyw 357*.

Wyrażenia: »przenoszenie granic; przenoszący granice« (1; 1): O przenofzeniu gránic. *BibRadz Deut 19 arg*; Przekłety przenofzający gránice bliźniego fwego [*qui attingit terminum proximi sui*] *BudBib Deut 27/17*.

»(u)czynienie granic; granice (mają być a. są) (u)czynione« [*szyk 6 : 5*] (7; 4): *LibLeg 11/85v*; rofkázuiąc pozwánemu álbo przekazánemu/ áby ftánał przeciw powodowi/ ktory zwiodł wrząd/ y też ku fypániu Kopcow/ á vczynieniu gránic *UstPraw I*; gdy wrząd powodowa ftroná powiedzie ku fypániu y czynieniú gránic [*ad sipandum et faciendum granicies JanStat 416*]/ między dobry przereczonými *SarnStat 463*; A ták zá temi znákami które przeydzie/ á przysięze/ tám gránice máią bydz czynioné y kopce wfytáne *SarnStat 472, 472, 473 [2 r.], 1176 [3 r.], 1177*.

»umocnienie granic« (1): yzbi y wałchi y nałchi poddany pograniczny ytesz panowie zadney potim kv skardze prziczini niemiely, a od poftanowienia y vmocnienia granicz abi potim kazdi swe wiedzacz swego wziwał a na czvdze nieprzychodził *LibLeg 10/68v*.

»granice żelazne« (2): A ták vmyflił Ruskich kráin doftháć poki iego dziad Chabry granice żelázne záłożył. *BielKron 348, 345 marg*.

Szeregi: »(ani) granice, (i, abo, ani) kopce« = *termini et gades terrarum JanStat [szyk 14 : 4] (18)*: *UstPraw I*; Praediator, qui peritus est iuris ad praedia pertinentis, Podkomorzym może być zwan/ który gránic y kopców obyczáye y záchowanie y práwá wie. *Mącz 317c, 38b, 412c, 450b*; áni gránic áni kopców w niwczym nie kažemy vmnieyfzác/ álbo w nieprzeftpieczność przywodzić *SarnStat 1119*; GDzie między którą Szłáchtą w iednéy y w téyże wsi/ ábo dziedzictwie iednym/ y w imięniu ich nie byłyby położoné pewné znaki gránice ábo kopcé między częściami y działý ich *SarnStat 1164, 472 [3 r.], 473 [2 r.], 1176 [4 r.], 1177, 1247*.

»granice i słupy« (1): Ná włchod słońcá poftáwił gránice y żelázne słupy v Niepru *SkarŻyw 357*.

»granice i uroczyszcz« (1): fwyado[ly] my thich granycz gospodarłkich poky a po ktorim myefczam granycze y vroczyfzca fą panstw ye⁸⁰ M. xyeftwv wyelikomv Lytowłkyemv y fsziemią Tatarłką *LibLeg 10/71v*.

»znaki, (i) granice« = *signa et limites JanStat [szyk 4 : 3] (7)*: yako pothy są granycze hy snaky hymyeny nasego *ZapWar 1529 nr 2477; LibLeg 11/86v*; Gránice oné ták wtwierdzone przez

przysięgę za znaki y granice między Królestwem Polłkim y między nowym Márgrábfłtwem ná wieki máią zołtác. *SarnStat* 1072, 462, 1053, 1164, 1264.

3. *Obszar, terytorium, ziemia zawarta w jakichś granicach; fines Mącz, Cn; regio Cn (203)*: *ZapWar* [1534] nr 2526; *LibLeg* 11/81; *Nacieżey* ci ínadz będzie/ tu z nim z granicz wynińc A potym iuz z nim czo chczelz tam mozelz wczynic. *RejJóz* B; A przeto opátrz tho á bącz drzewiey niż w gránice w nidzielz/ iákie tobie vciski y niebełpieczności mogą fie przydác *HistAl* H2v; *MurzNT* 6 marg; *Przyzwał* Pan íprofných much wyełkość w gránice ich wślytki *LubPs* Yv, hh3v; *poydziem* sobie [...] ták długo dokąd nie wynidziemy z gránic twoich *Leop Num* 21/22; *Od* pułzczy y od Libanu/ rzeki wielki *Euffrátén*/ aż do morzá ná zachod słońcá/ będą gránice wáłfe. *Leop Deut* 11/24, *Num* 21/23, *Ios* 1/3, *Ez* 48/13, *Ioel* 3/6, *Mar* 5/17; *Gdybyfmy* poddánym náłzym rokazáli rułzyć fię ná woynę z gránic/ tedy niż fię rułzą obiecuiem im dác ná ízkodę *Kopijá*/ pięć kop grołzy *UstPraw* D3, D3; *Y* záložę gránice tve od morzá czerwonego/ áz do morzá Pálestyńłkiego *BibRadz Ex* 23/31, *Ios* 1/4, 13/30, *Iudith* 3/10; *Goski* A12; *BielKron* 18v, 194, 226v, 343, 441v; *Mącz* 220d, 467d; *RejPos* 73v, 300; *RejZwierc* 185v; *A* iefli ty odmawiałz pułćić/ oto ia porážę wślytkę gránicę twoię [omnem terminum tuum] zábámi. *BudBib Ex* 8/2; *Záydzicie* do Chálná/ á obacźcie [...]. *Izali* lepszé niż te krolełtwá? *Iefli* wiefłza gránicá iych niż gránicá wáłzá? *BudBib Am* 6/2, *Iudic* 11/20, *1.Reg* 7/14, *Ioel* 3/6; *ModrzBaz* 73; *Calag* 120a; *Panu* day cześć pośádo *Siońłkiéy* íkály: [...] *Który* pokoiem wśłł twoie gránice *KochPs* 213; *StryjKron* 95, 552; *GrochKal* 17; *WujNT Matth* 8/34, *Mar* 5/17, *Act* 13/50; *SarnStat* 132 [2 r.], 181, 218, 628, 890 (10); *KlonWor* A4v; *KmitaSpit* A4v; *SkarKazSej* 666b [2 r.].

granica kogo, czego (26): *MiechGlab* 60; *WróbZołt* 7/7; *KrowObr* 57; *I* pogrzebli go/ na gránicách *dzierzawy* ie⁸⁰ [in finibus possessionis]/ w *Támnáthfare* *Leop Ios* 24/30, *Deut* 2/4, *Iudic* 20/6; *BibRadz Iudic* 2/9, *Iudith* 4/3, *1.Mach* 14/6; *BielKron* 41v; *BudBib Ios* 24/30, *Iudic* 11/22; *Phil* C3; *WujNT Act* 17/26; *SarnStat* 1113. *Cf* »granice korony«, »granice krolestwa«, »granice ojczyzny«, »granice państwa«.

W połączeniu z nazwą kraju, z przymiotnikiem od nazwy kraju, ludzi ten kraj zamieszkujących lub z imieniem właściciela lub władcy danego kraju (37): *OpecŻyw* 175v; *LubPs* S6; *KrowObr* 57; *Ale* coá mnie zwámi *Tyrze*/ y *Sydonie*/ y wślythká gránico *Palestyńłka* [et omnis terminus Palestinorum]? y *zali* fie wy nádemną pomśćicie? *Leop Ioel* 3/4, *1.Reg* 11/3, *4.Reg* 10/32; *A* ták [...] *przyšzedł* ku morzu *Gálıleyłkiemu*/ przez poárzodek gránic *Dekapolis*. *BibRadz Mar* 7/31, *Gen* 23/17, *Deut* 2/4, *1.Reg* 11/3, 7, *Iudic* 4/3, *1.Mach* 9/72; *BielKron* 41v, 231v; *RejPos* 203v [2 r.], 255, 300; *Bom* ia też *prołty* *Polak* nigdzyey nie ieždziáiąc/ *Tum* fie páłł ná dziedzinie iáko *lecie* záiąc. *Z* gránice *Polłkiey* *mile* nigdzyem nie wyiechał *RejZwierc* 240v, 255v; *BudBib Iudic* 11/21, 19/29, *Ioel* 3/4; *SkarJedn* 248; *SkarŻyw* 357 marg; *StryjKron* 406; *Nie* tegoć záłłzyły wdźięczne *rymy* moię/ *Które* od *vmárzłého* morzá *imię* twoie *Rozniołły* áz do brzegu *Murzyńłkiéy* gránice *KochFr* 95; *WujNT Mar* 7/31 [2 r.]; *KlonKr* F3. *Cf* »granice koronne, korony«.

W charakterystycznych połączeniach: *granica wielka* (2); *granice ziem*; *granic brzeg*, *dalekość*, *odbięc*, *(po)śrzodek*, *rozność*; *do granic roznieść się*, *wstąpić*, *wyprawić*; *od granic oddalić*, *odegnany*, *odpędzác*, *wyrzucić*; *z granic ruszenie*, *wyjeżdżanie*; *z granic odejść*, *przyjść*, *przypláwić się*, *ruszyć (się)* (4), *(ś-, wy)ciągnąc* (4), *wybić*, *wyganiać (wygnác)* (2), *wyjechać (jezdzić)* (4), *wyjść (wyniść)* (8), *wypędzić*

(wypędzać) (4), wyrzucić, wywozić (2); granicy dać pokój; granicę (granice) poborzyć, pokojem ustać, porazić, spalić, umniejszać (4), wyswobodzić, założyć, zamierzyć, zasieść; przez granice iść (pojść, przejść) (4); w granice wnieść; granicą iść; na granicach pogrześć (pogrzebać) (3); po granicach być (2), iść (pojść) (2), rozesłać (posłać) (5), zostać; w granicach dostać się, mieć, mieszkać, odejmować, oglądać, okrwawić, osadzić, pomordować, porazić, przyjąć, rozdzielony (2), słyszeć, sprawiedliwość czynić, trwać, trzymać (2), ujść, ukazać, zabić, zachować (5), założyć, zawierać się; w granicach leje się krew (2), podkanie.

Zwroty: *peryfr.* »na końcu miecza granice swe mieć« = *zbrojnie rozszerzać swe granice* (1): MEzny Sławiánin [...] Rozłzerzał z nimi włość w łerz, wzdłuż, łeroko, [...] Ná końcu Mieczow gránice łwe máiąc, A nieprzyjaznym plácu dostawáiąc. *KlonKr A*.

»granic pomknąć« = *finis proferre Mącz, Cn; propagare a. proterminare finis Cn* (2): *Mącz 127d*; Tuż po nim widzę mężné Boleławy/ Prze których dzielność/ y łtáteczné łpráwy/ Polłká łzeroko łwých gránic pómknęłá *KochPieś 12*.

»postąpić granic« (1): Gdzie aczkolwiek przes pana Tharla yvsz nam swą volą łsteczną [!] oznaymył yz niechcial półtapycz granycz yedno podemie. *LibLeg 11/77*.

»w granicach przestrono czynić« = *rozszerzać granice* (1): Odpowiedzał Iozue áby łobie w gránicach przełtrono czynili/ á dobywáli kráin po goracb dáley zá zyemię obiecáná. *BielKron 48*.

»granic przyczynić« (1): MOSKIEVVSKA DVME, BY PIORVN, ZGROMIVVSZY, GRANIC Y SLAVVY POLSZCE PRZYCZYNIVVSZY. *GrochKal 20*.

»granic przymnażać (a. mnożyć), przymnożenie« (2 : 1): *StryjWjaz B4*; wltáwicznie woyny wiodł/ częłtymi zwyćięłtwy gránic Litewłkich/ przymnażáiąc. *StryjKron 360, 250*.

»granice rozszerzyć, rozciągnąć, rozprzestrzenić; granic rozszerzenie (a. rozszerzanie); rozszerzać w granice« = *proterminare Calep [szyk zmienny]* (10 : 1 : 1; 3; 1): Rozprzełtrzenił gránice [*dilatavit finis*] narodu łwego y był łprawcá ziemié. *BibRadz 1.Mach 14/6; BielKron 240*; Tim ci Polłka urołła/ a granice łwoie Rozciągnęłá łzyroko miedzy morza dwoie. *KochSat A2v*; Gránice rozłzyrzáli w rozliczne kráiny/ Nie tylko áby ich co miał wiác kto iny. A dziś choć nam przypada rozłzyrzenie gránic/ Włzytko to nam fábułá/ włzytko to nam zá nic. *RejZwierc 246v; BudBib Deut 12/20; ModrzBaz 127v; SkarŻyw 357 marg; StryjKron 6, 95; GórnRozm Mv; Calep 866a; Phil C3 [2 r.]*; Z ochotą ławy we włzem przełtrzegáiąc, A nie milłzego nád nię tobie máiąc. Rozłzerzał Polłkę w gránice łzeroko *KlonKr Cv; CiekPotr 88*.

»wtargnąć w granice, do granic« (1 : 1): áni pothym śmiał wtárgnąć w gránice Zydowłkie [*de terra Iuda Vulg*], *BibRadz 1.Mach 9/73; BielKron 231v*.

»granice w pokoju zachować« (1): Bo przytymże rołkazániu tákim obiecál im to Pan Bog/ iż gránice ich w pokoiu záchowác miał *SkarKaz 41a*.

Wyrażenia: »granice koronne, korony« = *finis Regni JanPrzyw* (3 : 2): Gránice Koronné, y Wielkiego X. Litewłkiego, obiecuie Król nieumnieyłzáć, ále ich brónić. *SarnStat 124*; áby ludźie náłzy [...] łoli/ zwłáczzá w bálwániéłch zupełnych/ z gránic Korony náłzey do Słáłká y do Móráwy inłzými drógámi/ iedno przez Ołwięcím nie wywołzili *SarnStat 967, 12, 1230, 1233*.

»granice królestwa« = *termini regni JanStat (6)*; *UstPraw D2 [2 r.]*; wżákże dopuścił im [*król Edom*] po gránicach królestwá łwego iść/ á lud iego nośił im żywności przedawác *BielKron 41v*; Gránic królestwá mégo Polłkiégo nie będę vmnieyźác *SarnStat 124, 124, 891*.

»granice ojczyzny« (1): Každy w gránicach oyczyzny łwey chlebá Może dośtawác ile mu potrzebá. *KlonFlis Cv*.

»granice państwa« (1): [*Bajazet*] mocá á chytróściá łwá rozšzerzył gránice pańłtwá łwego *BielKron 240*.

»aż na skończenie granic« = *bardzo daleko (1)*: iż káżdey tákiey bialeygłowy áż ná łkończenie gránic á bárzo dáleko łynie łwá á záplátá iey. *RejPos 306*.

»granice starodawne« (2): Obiecuiemy [...] Powiáty onéy źiemie przerzeczonóy [...] w ich gránicach łtarádawnych/ [...] nienárnłžení záchowác wiecznémi czáły. *SarnStat 1059, 1188*.

»szyroke granice; szerokość granic« (1; 1): ktorzy powiedzieli/ iłz Polłká [...] zá iego pánowánia ófwiecona być miáłá/ co Pogánie rozumieli/ iłz miáłá być łzerokościá gránic rozmnożona. *StryjKron 150*; a tym łpołobem gránice łąłiádow łwoich rozšzerzyli/ wolác życzyć łzyrłzych gránic Oyczyźnie łwoiey niż łámym łobie żywotá. *Phil C3*.

Wyrażenia przyimkowe: »po gránicach« = *in terminos Vulg; in termino PolAnt (10)*; á wźiawłzy żonę moię/ hániebnie iey vżywáli/ thák że theż vmárłá. Thę ia wźiawłfy zrąbałem ná łzthuki/ y pośłálem ie po włfyłtkich gránicach dzierzáwy wáłfey *Leop Iudic 20/6, 1.Reg 11/7; BibRadz Gen 23/17, 1.Reg 11/7, Ez 45/1, Iudith 4/3; BielKron 41v [2 r.]; BudBib Iudic 19/29; SkarJedn 248*.

»w granicach(-y)« = *in terminis, in terra Vulg; ad terminos PolAnt (37)*; *ZapWar 1525 nr 2317; OpecŻyw 175v*; teras także ye⁸⁰ Czes. M. raczil mv rofkazacz abi takiesz wedlie przodkow swich to woyewodztwo trzymal wgranyczach tich *LibLeg 10/65v, 10/65 [2 r.], 65v, 11/20*; Powłtań miły panie w gniewie twoim (naprzeciwko nieprzyjacielom moim) á vkaż mocż łwá w graniczach nieprzyjaciól moich. *WróbŻolt 7/7; RejPs 155; LubPs S6, ff2v; Leop 4.Reg 10/32, Ier 15/13; BibRadz Num 34/2, 4.Esdr 9/8, 12/34; BielKron 48*; A zá tákiemi łpráwámi náłzymi/ á zá tymi dekrety Páńłkiemi/ iuz łie mieźzáią ópák łpráwy náłze/ iuz łie poczyna łac krew około gránic náłzych y w gránicach náłzych/ á włzędy *RejZwierc 255v, 255, 255v; BudBib Ier 15/13, 4.Esdr 9/8, 1.Mach 3/36; MycPrz I C; WierKróc A3v*; Okázuiąc łwé prawné do tego obrony/ Zá którými chćiał/ áby obie łtronie trwály W łwych gránicach/ iáko ich przodkowie trzymáli *ZawJeft 12*; To záchowawłzy: iż wieś Trzebiefzów w łwych gránicach [*in suis limitibus JanStat 849*] będźie miáłá wolność łowienia. *SarnStat 1073, 670, 685, 891, 1059, 1113 (9); KlonFlis Cv*.

W przén (4) : włzytkie czáry/ gułłá [...] z wiernych łudźi łerc wykorzenić/ y z gránic łwych potym wypáłentowác. *CzechEp 111; GosłCast 55*.

Zwroty: »pomykác granic« (1): Nigdy w łwoiey mierze Chćiwość włádze niełtoi: záwždy/ iáko powodź/ Pomyka łwoich gránic nieznácznie/ áż potym Włzytki polá záleie. *KochOdpr Cv*.

»granice rozšzerzác« (1) : y gđziem iá łest gránic nierozłzerza/ Lotrośtwo: z kimem ná przek/ tám moiá broń zmierza. *RybGęśli C2v*.

Przen: *Cała ziemia i jej mieszkańcy (26)* :

Wyrażenia: »(wszy(s)tki(e)) granice świata« [szyk 7 : 1] (8): *WróbŻółt* 58/8, 64/6, gg4v; *LubPs* F2v; *Abowiem on ielt Bog twoy/ ktorego będą chwalić wzyfcy krolowie y wzytki gránice światá tego. RejPos* 231v, 262; *WujJud* 38, 118; *Widziáły/ [...]* wzyftkie tego światá gránice zbáwienie BOgá náfzego. *ReszPrz* 104.

»(wszy(s)tki(e)) granice ziemskie, (wszej) ziemie« = *fines a. termini terrae Vulg* [szyk 11 : 6] (9 : 8): *Pan íam íadzić będye tey zyemie gránice/ A porowna w ludzyech wzytki ich roznice. LubPs* hh2v, E2v, E3, O4v, P2v, Q4, V6v; *Leop Tob* 13/13, *Ps* 97/3; *SarnUzn* E2; *RejPos* 104v; *Roiły íye po niebie wkrąg íyfkáwice/ A ítrách zdeymował wzytki ziemfkie gránice. KochPs* 114, 93, 201; *LatHar* 15, 360; *RybGęśli* D3.

Wyrażenie przyimkowe: »po granicach« (4): *WróbŻółt* 58/14; *A náwrocá íie íercem prawdziwym do nyego/ Po wíflech gránicach íwytá będą chwalić yego. LubPs* F2v, E2v, O4v.

a. Okolica (7) : *Thy wífzítky rzeczi wyedzancz Krolyowa yey Mcz [...]* abíífyá wdzyerzawye ííwoyey granyczey Barfzkyey wedlye volyey yeho Kro. Mczy y póspolythey potrebi zachowála *LibLeg* 11/134; *WróbŻółt* 43/14; *Tedy očíężáá [!] ręká Pańfka nád Azończyki/ y ítarł íe: y zaráził niemocá na íkrytym mieyfctu zádku/ Azot miásto/ y gránice íego [et fines eius]. Leop* 1.Reg 5/6, *1.Mach* 10/89; *BudBib* 1.Mach 10/89.

Wyrażenia przyimkowe: »po granicach« (1): *y póślawfzy pobíł wzytkie dziecí/ ktore były w Betlehemie/ y po wzytkich gránicách [in omnibus finibus] íego WujNT* Matth 2/16.

»w granicach« (1): *pomordował wzytkie páchołétá/ ktore (były) w Bethlehemie/ y we wíflech gránicách íego [in omnibus finibus eius] ode dwu lat y nízey BudNT* Matth 2/16.

4. Graniczenie, wyznaczanie granic, sprawa, spór o granice; limitatio *JanStat [w pl]* (73) : *tedj pan Cziechonowski yvsz tho nassia bierze ísz ma ymienie ono s onych przezysskow oczysseicz a íessly by richley íá gránicze skonczyły tedj wneth pothem maía s sobá okolo dzíalu wiecznego namaviacz ZapWar* 1548 nr 2668; *Gdy by ítároftá álbo cí co ímienia náfze dzierzá/ omiezfkwáli być ná gránicách/ tácy przes nas máíá być winá karáni UstPraw* A3v; *Też Stároftowie náfzy przed czáfzem gránic máíá Stároftę náfzego obwieść dwie niedzyeli ífitem twym przes Woźnego UstPraw* I2v, 12, I2v; *RejZwierz* 101; *Iednego czáfu był Przemyl íáfkw ná Czírádá páná íednego Czełkíego/ kthoremu był poruczył ípráwę około gránic íiemíáńfkich. BielKron* 320; *Gránice. Nuż záíe ná Gránicách/ íákie íh vtraty/ Stroi íie by ná woynę/ w íáfiedzctwie ná bráty. Zbroyníe íie wypráwíáíá w Gránice ná íwary/ Nízli kiedy do Mołkwy/ albo ná Tátáry. BielSat* C4v [*idem BielRozm* 23], C4v, N4v; *Ow też obyeyá/ że íwíádkowie przysíegáíá o czém niewiedzá/ íáko bywa ná gránicách [infinibus regundis] y v íádow/ ma być odrzuczon. ModrzBaz* 85v, 140v; *BielRozm* 5, 23 [4 r.]; *Gdzie tedy [...]* potrebá przysíeíoł/ íáko v was ná rokách/ ná gránicách/ ná zíázdách tám íákoby nie byío práwá. *GórnRozm* E2, L; *Ale íuz teraz trzy grzywny od kázdych gránic [a singulis limitationibus JanStat* 423] brác máíá *SarnStat* 476; *tedy Kommiísarze wedle íwégo íumníenia zgadzáíac ítarce wedle íwégo rozáfdku grániczyc będą/ y gránice íkończá [limitationem ipsam prosequetur et terminabunt JanStat* 406]. *SarnStat* 840; *INnotefcentia Kommiísáríka wéfpółek z Mándatem do Stárofty/ przez Woźnégo y dwu ízláchcícu ma bydz wniesíona przed gránicámi [ante limitationem JanStat* 404] dwie Niedzíeli *SarnStat* 840; *Item/ íz częftokroc Podkomorzowie álbo íh Komornicy przewláczáli gránice álbo*

zfolgi niektóry/ albo za potrzebą iedney łrony/ chocia drnga niechciała *SarnStat* 935, 459, 473, 474 [3 r.], 493, 579 (38); odeymnią mu/ ábo hámuią Confederácią/ religią y chwałę Bożą [...]: Compolicją/ dochody kápłáńłkie Comiłsiámi/ gránicámi ábo záciiągámi/ grunty Duchowne *PowodPr* 60.

granice z kim, z czym (9): Ielli kto gránice ma mieć z Podkomorzym. *SarnStat* 459; O gránicách z dobry Królewłkiémi. *SarnStat* 934 *marg*, 461 [2 r.], 838, 894, 910 *marg*, 1055 *marg* [2 r.].

granice między czym (i czym) (2): *UstPraw* I2; IZ zátrudniáne częłtokroć zwykły bydz/ y przewłaczáne gránice/ między dobry náłzemi Królewłkiémi/ y dobry obywatelów Królestwá Polłkiégo *SarnStat* 841.

W charakterystycznych połączeniach: granice odprawują się, są (mają być) (3), skończą się (mają się skończyć) (2); granice przewłaczane, ziemiańskie; granic bronić (zbraniać) (2), prosić (2), proszący (5); granic czas, miejsce, niedoście, objaśnienie, postępek, skończenie (4); do granic komisarz; od granic brać, płacić; około granic sprawa; granice mieć (3), przewłaczać, (s)kończyć (6); na granice wyjeżdżać; na granice komisja; o granice prosić; w granice wyprawiać się (2); na granicach będący (2), by(wa)ć (2), przysięgać, uczynić; na granicach komisarz, komisja, przysięga, utrata; w granicach drapać, mieć baczność, ścisnąć.

Szereg: »granice albo (a) rozdzielenie graniczne (a. rozdział)« (3): My y potomkowie náłzy nie będziem dáwać Commiłfyey iedno ná gránice miedzy dobrámi náłzemi/ á o rozdział miedzy brácią albo bliłkami *UstPraw* I2; To téz obiecuiemy: iż włzyłtkim profzácym od nas gránic áłbo rozdzielenia gránicznégo miedzy dobry Stołu náłzého Krolewłkiégo/ y dobry profzácych/ zezwaláiąc damy dwu Przełožonych/ áłbo Vrzędników *SarnStat* 910 [*idem*] 839.

5. *Kres, koniec (o czasie); finis BartBydg* (5) : Finis, granycza, kresz, dokonanye *BartBydg* 58b; MOy wiek/ czáfem krotkim/ iák łznurem zmierzony/ A iáko gránicą pewną obtoczony *GrabowSet* B2.

granica czego (3): *BibRadz Iob* 28/3, I 283c *marg*; Zaž niewieź/ ze zwoliam/ Páná Bogá twego vmierałz y żywotá twego gránicá od Páná iest zámierzona *BiałKaz* Cv.

Synonimy: 1. dzielenie, linija, rozdział, rozdzielenie, ściana; 2. kopiec, miedza, słup, uroczyszcze, znak; 3. ziemia; 5. dokonanie, dokończenie, koniec, kres, skończenie, wyjście, zamknięcie.

Cf **GRANICZENIE**